

УДК 72.01

DOI: 10.30838/J.BPSACEA.2312.230221.52.717

«ПОЕЗИЯ ЗЛАМУ»: АРХИТЕКТУРА МУЗЕЮ У ТВОРЧОСТІ ДАНІЕЛЯ ЛІБЕСКІНДА

ДЕРЯБИНА О. О., канд. арх., доц.

Кафедра основ архітектури, Харківський національний університет будівництва та архітектури, вул. Сумська, 40, 61002, Харків, Україна, тел. +38 (063) 707-78-85, e-mail: olya.deriabina@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3478-2544

Анотація. Постановка проблеми. Дослідження творчості митців архітектури кінця XX – початку XXI ст., як правило, відбуваються в руслі розгляду характерних рис, притаманних тому чи іншому автору. Більшість наукових праць констатують приналежність споруди до якоїсь течії, напрямку, стилю. Але вибір архітектором художніх засобів залишається не зрозумілим, що відбивається в розбіжності образного рішення з призначенням будівлі у сприйнятті споживача. Тому актуальним бачиться розгляд творчості архітекторів, у роботах яких художні та смислові характеристики набувають органічного злиття. Серед таких майстрів – Даніель Лібескінд, який зробив складну мову деконструктивізму єдиною можливою для своїх архітектурних робіт. Стаття присвячена розгляду витоків художньої мови видатного архітектора на прикладі проектів музеїв, що складають значну частину його творчості. **Мета статті** – проаналізувати характерні риси художньої мови Даніеля Лібескінда на прикладі проектів музеїв. Дослідження проведене на матеріалі творів майстра, які присвячені національній трагедії єврейського народу – війні та Голокосту. **Висновок.** Обставини особистого життя Даніеля Лібескінда, а також його захоплення філософією та музикою мали великий вплив на його творчість. Художня мова майстра дуже індивідуальна: в межах одного проекту він поєднує дисонанс та гармонію, трагедію війни та прагнення мирного життя. Композиційні засоби, які архітектор використовує для втілення цих категорій, такі: асиметрія, суперечливі поєднання об'ємів та просторів, віртуозні переплетення ліній та площин. Художня мова всіх будівель музеїв Лібескінда має спільні риси, які можна дослідити в кожному проекті, а саме: зламані, не паралельні лінії, гострокінцеві форми, вторгнення, контраст та сценарій.

Ключові слова: деконструктивізм; художня мова Даніеля Лібескінда; архітектура музеїв

“THE POETRY OF BREAKING”: THE ARCHITECTURE OF THE MUSEUM IN THE PROJECTS OF DANIEL LIBESKIND

DERIABINA O.O., PhD., Assoc. Prof.

Department of Fundamentals of Architecture, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture, 40, Sumska Str., 61002, Kharkiv, Ukraine, tel. +38 (063) 707-78-85, e-mail: olya.deriabina@gmail.com, ORCID ID 0000-0002-3478-2544

Abstract. Raising of problem. The study of the creativity of masters of architecture of the late XX – early XXI centuries, as a rule, occurs in line with the consideration of the characteristic features inherent in one or another author. Most of the scientific works state that the structure belongs to a certain trend, direction, style. But the choice of artistic means by the architect remains unclear, which is reflected in the discrepancy between the figurative solution and the purpose of the building in the perception of the consumer. Therefore, it is relevant to consider the creativity of architects, in whose works artistic and semantic characteristics acquire an organic fusion. Among such masters is Daniel Libeskind, who made the complex language of deconstructivism the only one possible for his architectural work. The article is devoted to the consideration of the origins of the artistic language of the outstanding architect on the example of his museum projects, which constitute a significant part of his work. **Purpose** is to analyze the characteristic features of the artistic language of Daniel Libeskind on the example of museum projects. The research was carried out on the material of the master's works dedicated to the national tragedy of the Jewish people – the war and the Holocaust. **Conclusion.** The circumstances of Daniel Libeskind's personal life, as well as his passion for philosophy and music, had a great influence on his work. The Libeskind's artistic language is very individual: within the framework of one project, he combines dissonance and harmony, the tragedy of war and the desire for a peaceful life. The compositional means the architect uses to embody these categories are: asymmetry, contradictory combinations of volumes and spaces, virtuoso interweaving of lines and planes. The artistic language of all Libeskind's museum buildings has similarities that can be traced in each project, namely broken, non-parallel lines, pointed forms, invasions, contrast and script.

Keywords: *deconstructivism; artistic language of Daniel Libeskind; architecture of museums*

Постановка проблеми. Дослідження творчості митців архітектури XX–XXI ст., як правило, відбуваються в руслі розгляду характерних рис, притаманних тому чи іншому автору. Більшість наукових праць констатують приналежність споруди до якоїсь течії, напряму, стилю. Але вибір архітектором художніх засобів залишається не зрозумілим, що відбивається в розбіжності образного рішення з призначенням будівлі у сприйнятті споживача. Тому актуальним бачиться розгляд творчості архітекторів, у роботах яких художні та смислові характеристики набувають органічного злиття. Серед таких майстрів – Даніель Лібескінд, який зробив складну мову деконструктивізму єдиною можливою для своїх архітектурних робіт. Стаття присвячена розгляду витоків художньої мови видатного архітектора на прикладі проектів музеїв, що складають значну частину його творчості.

Аналіз публікацій. Дослідження художньої мови у творчості сучасних архітекторів, зокрема, деконструктивістів, почалося в кінці XX сторіччя. Роботи таких авторів як А. В. Іконніков, С. М. Лінда, О. В. Рябушин, Б. С. Черкес присвячені етапам становлення архітектури кінця XX століття, особливостям її розвитку та подальшого впливу на архітектурну практику. Становлення та розвиток архітектури деконструктивізму, а також пояснення до проектів описані у працях П. Айзенмана, Р. Б'янчіні, М. Віглі, Ф. Джонсона, Р. Кулхаса, Д. Лібескінда, З. Хадід та ін.

Мета статті – проаналізувати характерні риси художньої мови Даніеля Лібескінда на прикладі проектів музеїв.

Виклад матеріалу. Даніель Лібескінд – один із провідних архітекторів сучасності та засновників деконструктивізму. Після навчання у Нью-Йорку працював із Річардом Мейером, згодом отримав другу освіту з теорії архітектури в Лондоні, де співпрацював із Пітером Айзенманом. У 1988 році взяв участь у виставці «Deconstructivist Architecture», що

відбувалася в Музеї сучасного мистецтва (Нью-Йорк), куратором якої були Філіп Джонсон та Марк Віглі. Разом із Френком Гері, Ремом Колхасом, Пітером Айзенманом, Захою Хадід, Бернардом Чумі та фірмою Соор Himmelblau, Лібескінд представив свій проект «City Edge», виконаний для Берліна. І хоча всі проекти мали досить «схожі форми як результат» [1], згодом архітектор створює свій унікальний стиль.

Багато уваги у своїй творчості Лібескінд приділяє проектуванню та реконструкції музеїв, проекти яких мають характерні спільні риси. Перший реалізований проект архітектора – музей Фелікса Нуссбаума (Felix Nussbaum Haus, Osnabrück, Germany, 1998) в німецькому містечку Оснабрюк, являє собою розширення Музею історії та культури та Музею повсякденного життя містян. Будівля нового музею – це прибудова до історичного ансамблю кінця XIX сторіччя, яка складається із трьох взаємозв'язаних об'ємів, кожен з яких присвячений різним етапам життя Нуссбаума.

Раптові перерви в огляді експозиції, непередбачувані перетини, замкнуті простори та глухі кути – архітектурне рішення музею відображає скрутне становище Нуссбаума як єврейського художника в Німеччині перед Другою світовою війною. Відвідувачі входять у перший об'єм, високий і вузький бетонний коридор якого веде до основних крил музею. Чисте бетонне «полотно», простір без горизонту викликає внутрішнє відчуття того, як малював Нуссбаум під час ув'язнення в Освенцімі, й дають розуміння його творчості.

Другий об'єм, дерев'яний, – головний виставковий простір, де представлено ранні картини художника. Третій – цинковий міст – демонструє недавно виявлені роботи Нуссбаума та з'єднує нову і стару будівлі музею [2]. Листок відривного календаря, який ви бачите в кутку останньої відомої на сьогоднішній день картини – маленька деталь, яка говорить про життєлюбність

художника, що творив до останніх днів, незважаючи на депресію та смуток, що пронизували його творчість в період Другої світової та Голокосту. Ці емоції посилюються архітектурним образом музею. У 2011 році була завершена друга прибудова (Extension to the Felix Nussbaum Haus), також спроектована Лібескіндом, для розміщення нового вестибюля музейного комплексу з різними послугами для населення (рис. 1 а, б).

У 1987 році уряд Берліна організував анонімний конкурс на розширення Єврейського музею в Берліні (Jewish Museum Berlin, Berlin, Germany, 1999), який було відкрито в 1933 році, в «барочній» будівлі Коллегіуму. У 1988 році Даніель Лібескінд став переможцем цього конкурсу. Для архітектора проект розширення Єврейського музею був чимось більшим, ніж просто конкурс чи чергове замовлення; йшлося про становлення та закріплення ідентичності євреїв у Берліні, втраченої під час Другої світової війни. Концепція архітектора полягала в намаганні створити відчуття пустоти, прагненні використати архітектуру як засіб розповіді, що дає можливість відчути вплив Голокосту як на єврейську культуру, так і на місто Берлін.

Незважаючи на те, що прибудова Лібескінда виглядає як окрема будівля, зовнішнього входу на фасаді немає. Щоб потрапити в новий музей, необхідно увійти зі старої будівлі в підземний коридор, котрий веде до початку трьох маршрутів, кожен з яких розповідає свою історію. Перший – у глухий кут, Вежу Голокосту. Другий – з будівлі музею в Сад Вигнання та еміграції, місце пам'яті про тих, хто був змушений покинути Берлін. Третій і найдовший веде до Сходів Безперервності, а потім до виставкових просторів музею, підкреслюючи неперервність історії та безкінечність життя.

Один із просторів, який справляє найбільш емоційний і потужний вплив на відвідувачів будівлі – Порожнеча, висотою 20 м, яка проходить через усю будівлю. Порожнеча прорізає зигзагоподібний план нової будівлі та символізує відчуженість.

Щоб потрапити з одного кінця експозиції на інший, відвідувачі повинні перетнути один із 60 мостів, що ведуть у Порожнечу. Бетонні стіни створюють холодну, гнітючу атмосферу в просторі, де єдине світло виходить із невеликої щілини у верхній частині приміщення [3]. Даніель Лібескінд, який під час окупації Польщі втратив близько 80 родичів, створив гнітючі простори, в котрих сприйняття експонатів підсилюється звуковими та візуальними ефектами (рис. 1 в).

2001 року в Манчестері відкрито ще один музей — Імперський воєнний музей «Північ» (Imperial War Museum North, Manchester, United Kingdom, 2001), експозиція якого розповідає про вплив війн на долю англійців, починаючи з 1914 року. В цьому проекті Лібескінд зображує зруйнований у результаті війн світ, який потім було знову зібрано з уламків.

Будівля складається із трьох величезних окремих частин — «арен» воєнних дій: Суші, Повітря та Води. Поверхня кожного уламку відповідає формі якоїсь частини Землі. Уламок, що символізує Сушу, становить основу будівлі музею. В Повітрі, що нагадує формою ангар для літаків, розташовано головний вхід до музею, а також обсерваторії, навчальні приміщення та оглядовий майданчик, звідки відвідувачі можуть помилуватися видами Манчестера. Уламок, відповідний до Водної стихії, схожий на судно в морі. У ньому розмістився ресторан із прекрасним видом на Манчестерський судноплавний канал, а також місце для публічних виступів [4] (рис. 1 г).

Несподіване переплетення старого склепінного цегляного простору та унікальної форми виставкового простору створює динамічний діалог між архітектурою минулого та майбутнього. Датський Єврейський музей (Danish Jewish Museum, Copenhagen, Denmark, 2003) у Копенгагені відрізняється від інших європейських єврейських музеїв тим, що датські євреї, в цілому, були врятовані від нацистів зусиллями своїх співвітчизників. Цей історичний акт милосердя або Міцви

являє собою головну концепцію дизайну музею та відображується в його формі, структурі та світлі. В цьому проекті студія Даніеля Лібескінда розробила тільки внутрішній простір, лишивши незмінною історичну будівлю бібліотеки XVII сторіччя.

В архітектурно-художньому рішенні музею автор не використовує прямих ліній. Він навмисно нахилив стіни та дерев'яну

підлогу, щоб глядачі відчули, що вони стоять на човні: нагадування про хвилі в морі, яке перетнули тисячі євреїв, тікаючи з окупованої нацистами Данії в нейтральну Швецію. Облицювання стін зі світлого дерева – це натяк на скандинавське оточення. Світлі смуги, прорізані на стінах, – ще одне посилення на Міцву [5] (рис. 1 д, є).

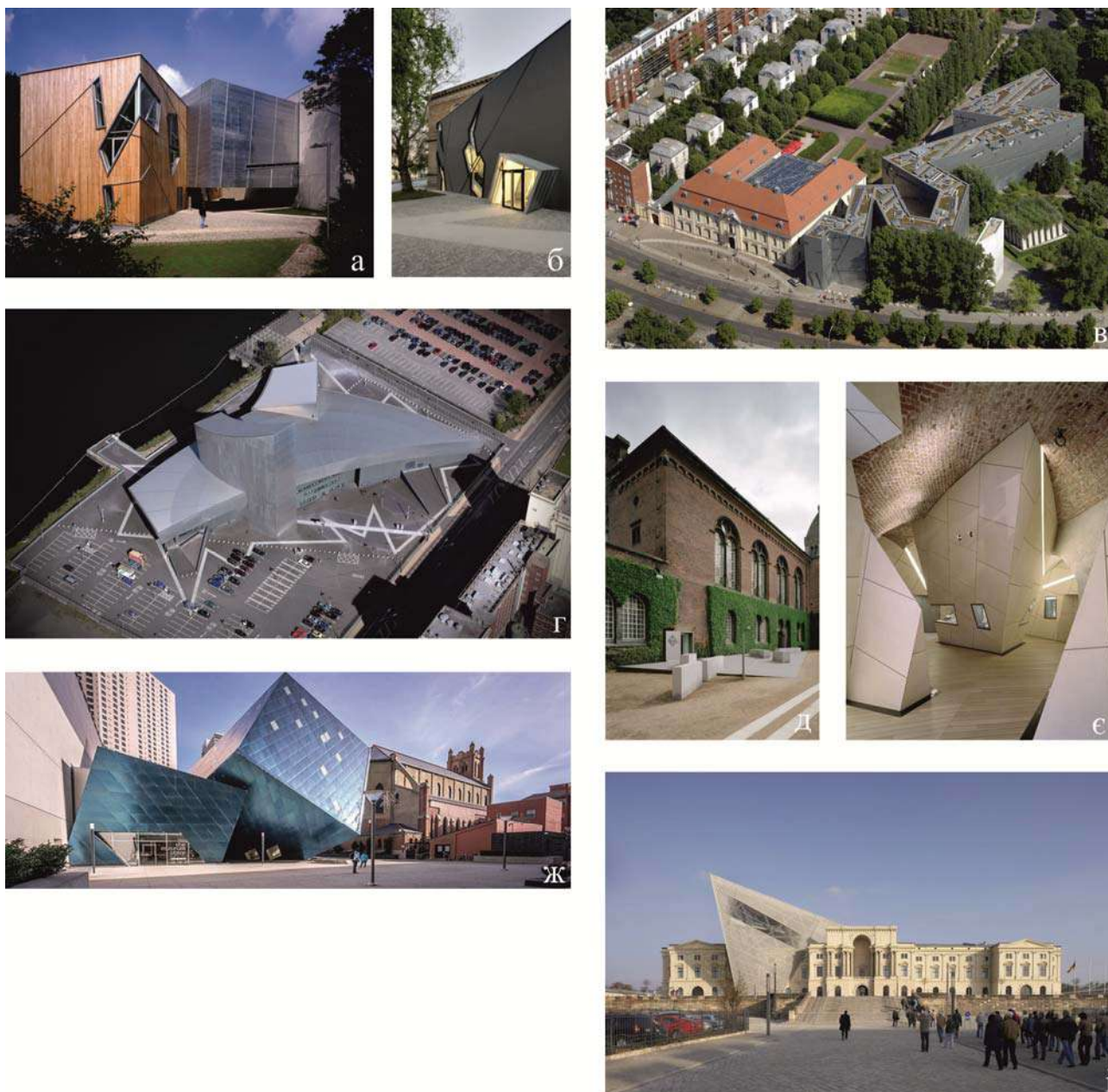

Рис. 1. Музеї в творчості Даніеля Лібескінда:

(а, б – музей Фелікса Нуссбаума, Оснабрюк, Німеччина, 1998 р.; в – Єврейський музей, Берлін, Німеччина, 1999 р.; г – Імперський воєнний музей «Північ», Манчестер, Англія, 2001 р.; д, є – Датський Єврейський музей, Копенгаген, Данія, 2003 р.; ж – Сучасний Єврейський музей у Сан-Франциско, Каліфорнія, США, 2008 р.; і – Дрезденський музей військової історії, Дрезден, Німеччина, 2011 р.

Фото з ресурсів: libeskind.com, aeroengland.co.uk, liffed.com)

2008 року Даніель Лібескінд знов розробляє новий внутрішній простір в історичній будівлі. Сучасний Єврейський музей у Сан-Франциско (Contemporary Jewish Museum, San Francisco, California, USA, 2008) розташований у будівлі колишньої підстанції Pacific Gas & Electric Jessie Street Substation, яка була побудована в 1881 та перебудована в 1907 році Віллісом Полком після землетрусу в Сан-Франциско 1906 року. Окрім нового внутрішнього простору площею близько 6 000 м², архітектор спроектував нову деконструктивістську кубічну конструкцію, яка розширює його. Нахилений темно-синій куб із нержавіючої сталі врізано в цегляну стіну старої підстанції, що демонструє взаємозв'язок між новим та старим. У проектному рішенні автор зберігає головні частини старої будівлі Полка, включаючи цегляний фасад, ферми та мансардні вікна.

Подібно до Датського Єврейського музею в Копенгагені, в Сучасному Єврейському музеї архітектор включає текст у свій дизайн. Натхненний фразою «L'chaïm», що означає «За життя», Лібескінд дозволив єврейським літерам, що пишуться як «chet» та «yud», надихнути форму будівлі. Сам архітектор пояснював: «Чет» забезпечує загальну безперервність виставкових та освітніх приміщень, а «Юд» з його 36 вікнами, служить для спеціальних виставок, вистав та подій» [6].

Ромбоподібні вікна нової кубічної будівлі «Юд» освітлюють верхній поверх металевих кубів. Інший розділ музею, косий прямокутник, відомий як «Чет», містить вузький вестибюль, навчальний центр та частину галереї.

На відміну від Єврейського музею в Берліні, під час проектування музею у Сан-Франциско Лібескінд відійшов від традиційного підходу до концепції єврейського музею, призначення якого найчастіше зводиться до збереження пам'яті про гоніння, страти та пошуки порятунку. «Не зважаючи на все, що відбулося, життя триває і не потрібно зациклюватися тільки на сумному», — впевнений автор проекту [7] (рис. 1 ж).

Ще один варіант роботи з історичною будівлею архітектор демонструє у проекті розширення Дрезденського музею військової історії (Military History Museum Dresden, Germany, 2011). Стара будівля раніше слугувала військовим арсеналом, потім — як Музей саксонської армії, далі — як нацистський військовий музей, і, нарешті, як радянський та східнонімецький музей. Не впевнений у ролі закладу у возз'єднаній державі, німецький уряд закрити музей та розпочав міжнародний конкурс із пошуку нової концепції.

Порушивши правила оригінального завдання конкурсу, яке вимагало, щоб нова прибудова не перешкоджала історичній будівлі, студія Лібескінда представила, як завжди, сміливе проектне рішення, яке контрастувало як зі старою будівлею, так і з навколишнім середовищем. Головною концепцією проекту була зміна ідентичності музею. П'ятиповерховий клин зі скла, бетону та сталі розірвав симетрію оригінальної будівлі та порушив класичний порядок колишнього арсеналу. Оглядовий майданчик на висоті майже 24 м (найвища точка клину — 29 м) забезпечує захоплюючий вид на сучасний Дрезден. Його зорієнтовано на район, де розпочалося бомбардування міста. Тут створено місце для роздумів.

Знакова форма стала значною національною пам'яткою та оживила навколишній громадський простір. Відкритість та прозорість нового фасаду протиставлені непрозорості та жорсткості старої будівлі, яка відображає суворість авторитарного минулого, тоді як перше відображає прозорість військових питань у демократичному суспільстві. Взаємодія між цими частинами формує характер нового Військово-історичного музею [8] (рис. 1 і).

Висновок. У результаті дослідження встановлено, що обставини особистого життя Даніеля Лібескінда мали великий вплив на його творчість. Його проекти — це симбіоз архітектури, музики та філософії. Мова майстра дуже індивідуальна. В межах одного проекту він поєднує дисонанс та гармонію, трагедію війни та прагнення

мирного життя. Художніми засобами для втілення цих категорій стали асиметрія, суперечливі поєднання об'ємів та просторів, віртуозні переплетення ліній та площин. Архітектор у кожному проекті повертається до своєї абстрактної та загадкової графіки.

Художня мова всіх будівель музеїв Лібескінда має спільні риси, які можна дослідити в кожному проекті, а саме:

– *зламани, непаралельні лінії*, як правило, збираються «в пучок» десь глибоко під землею, а зверху – розходяться. Також *лінія* може бути напрямною, яка розсікає поверхню стіни та утворює світлові прорізи;

– *гострокінцеві форми*, що пронизують простір;

– *вторгнення* – сторонні форми агресивно проникають в існуюче середовище;

– *контраст* – який застосовано як на рівні форми, так і у використанні нетипових оздоблювальних матеріалів в інтер'єрі та екстер'єрі будівлі;

– *сценарій* – архітектор примушує відвідувача рухатись певним маршрутом з метою переживання останнім певних емоцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Philip Johnson, Mark Wigley. Deconstructivist Architecture. New-York : The Museum of Modern Art : Distributed by New-York Graphic Society Books, Little Brown and Co. 1988. 104 p.
2. Riccardo Bianchini. Felix Nussbaum Haus – Osnabrück [online] URL: <https://www.inexhibit.com/mymuseum/felix-nussbaum-haus-osnabruck-daniel-libeskind/> (last access: 05.09.2020)
3. Evan Pavka. AD Classics: Jewish Museum, Berlin. Studio Libeskind ArchDaily. URL: <https://www.archdaily.com/91273/ad-classics-jewish-museum-berlin-daniel-libeskind> ISSN 0719-8884 (last access: 05.09.2020)
4. Imperial War Museum North. [online] URL: <https://libeskind.com/work/imperial-war-museum-north/> (last access: 01.09.2020)
5. Kirsten Kiser. Danish Jewish Museum. [online] URL: <https://dac.dk/en/knowledgebase/architecture/danish-jewish-museum/> (last access: 02.09.2020)
6. Riccardo Bianchini. Daniel Libeskind – the CJM museum in San Francisco [online] URL: <https://www.inexhibit.com/case-studies/daniel-libeskind-architecture-cjm-museum-san-francisco/> (last access: 05.09.2020)
7. Новый Еврейский музей в Сан-Франциско посвящен будущему [Электронный ресурс]. URL: <https://jewish.ru/ru/news/articles/120024/> (дата обращения: 06.09.2020)
8. Military History Museum. [online] URL: <https://libeskind.com/work/military-history-museum/> (last access: 05.09.2020)

REFERENCES

1. Philip Johnson, Mark Wigley. *Dekonstruktivist-s'ka arkhitektura* [Deconstructivist Architecture]. New-York : The Museum of Modern Art : Distributed by New-York Graphic Society Books, Little Brown and Co., 1988, 104 p.
2. Riccardo Bianchini. Felix Nussbaum Haus – Osnabrück. URL: <https://www.inexhibit.com/mymuseum/felix-nussbaum-haus-osnabruck-daniel-libeskind/>.
3. Evan Pavka. AD Classics: Jewish Museum, Berlin. Studio Libeskind ArchDaily. URL: <https://www.archdaily.com/91273/ad-classics-jewish-museum-berlin-daniel-libeskind> ISSN 0719-8884.
4. Imperial War Museum North. URL: <https://libeskind.com/work/imperial-war-museum-north/>
5. Kirsten Kiser. Danish Jewish Museum. URL: <https://dac.dk/en/knowledgebase/architecture/danish-jewish-museum/>
6. Riccardo Bianchini. Daniel Libeskind – the CJM museum in San Francisco. URL: <https://www.inexhibit.com/case-studies/daniel-libeskind-architecture-cjm-museum-san-francisco/>
7. *Novyy Yevreyskiy muzey v San-Frantsisko posvyashchen budushchemu* [San Francisco's New Jewish Museum dedicated to the future]. URL: <https://jewish.ru/ru/news/articles/120024/> (in Russian).
8. Military History Museum. URL: <https://libeskind.com/work/military-history-museum/>

Надійшла до редакції: 02.12.2020.